

УДК 327.7

ІНТЕРРЕГІОНАЛЬНІ СХЕМИ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВЗАЄМОДІЙ: ПЕРСПЕКТИВИ УЧАСТІ УКРАЇНИ

Смачило Т.В., Олеха Д.І.

Тернопільський національний економічний університет

Досліджено існуючі форми інтеррегіональних взаємодій: бірегіоналізм, трансрегіональний інтеррегіоналізм, гібридний інтеррегіоналізм. Досліджено форми участі України в різноманітних інтеррегіональних схемах співробітництва. Визначено функціональні та структурні характеристики зовнішньої інтеррегіональної стратегії та політики України як буферної держави та з'ясовано від яких чинників залежить ефективність її реалізації.

Ключові слова: інтеррегіональні схеми взаємодій, інтеррегіоналізм, гібридний інтеррегіоналізм, бірегіоналізм, трансрегіональний інтеррегіоналізм, буферна держава, зовнішня інтеррегіональна стратегія.

Постановка проблеми. В період формування багатополлярної системи міжнародних відносин кількість інтеррегіональних зв'язків між світовими регіонами та регіональними угрупованнями поступово зростає. Проведення зустрічей в інтеррегіональній формі подібно Європейському Союзу – МЕРКОСУР свідчить про необхідність створення певних механізмів керування інтеррегіональними відносинами.

На сьогоднішній день в регіональних спільнотах виникла проблема у поглибленій економічній співпраці паралельно із розвитком політичного діалогу. Ця проблема стала причиною появи нових інтеррегіональних відносин, які містять в собі різного роду схеми міжрегіональних взаємодій з елементами глобального управління, крок за кроком формуючи основу нового світового порядку – багатостороннього регіоналізму. Різноманітні перешкоди на шляху формування багатостороннього регіоналізму створюють ті регіони, які знаходяться в процесі свого становлення, є слабкими та такими, що не мають змоги претендувати на роль центру регіонального тяжіння.

Участь України в інтеррегіональних організаціях є на сьогоднішній день надзвичайно актуальним питанням. Причиною цього є подання Україною восени 2014 року заявки на членство в міжнародній організації інтеррегіонального формату АSEM (Asia – Europe Meeting / Форум «Азія – Європа»), яка об'єднує 51 країну Європи та Азії [1].

Участь України в інтеррегіональних відносинах вимагає чіткого розуміння передусім керівництвом країни особливостей феномену інтеррегіоналізму, а також формування нормативно-концептуальних основ зовнішньої інтеррегіональної стратегії України [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси формування інтеррегіональних схем взаємодії в сучасних міжнародних відносинах, теоретичні та концептуальні основи дослідження інтеррегіоналізму є предметом наукових праць таких відомих вчених регіональної компаративістики як: Дж. Гільсон, М. Олівет, Ю. Руланд, А. Якобс, Р. Ролофф, Ф. Содербаум, К. Дент, Дж. Най, А. Харрелл, Б. Хеттне, Х. Хен'ї, Х. Царданідіс, Ш. Бреслін, Б. Б'юзан, Х. Веєм, Д. Туссі, Р. Хайгготт та інші.

Окрім цього, теоретичні і практичні аспекти становлення нового регіоналізму та питань, пов'язаних із формуванням регіональних та інтеррегіональних схем взаємодії, розглядаються в

працях Б. Бузана, Р. Вейрінена, Д. Лейка, В. Міхєва, П. Моргана, О. Уївера, Г. Широкова та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відсутність у вітчизняних наукових працях доробків, присвячених вивченню феномену інтеррегіоналізму, обумовили мету даної статті: дослідити вже існуючі інтеррегіональні схеми взаємодій у світі та визначити форми участі в них України, виходячи із інтересів її регіональної та національної безпеки. Мета статті обумовлює завдання дослідження:

- дослідити форми інтеррегіональних взаємодій із наведенням конкретних прикладів;
- дослідити формати участі України в різноманітних інтеррегіональних мережах співробітництва;
- визначити функціональні та структурні характеристики зовнішньої інтеррегіональної стратегії та політики України як буферної держави та з'ясувати від яких чинників залежить ефективність її реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна система міжнародних відносин характеризується появою нових форм інтеррегіональних взаємодій. Саме поняття «інтеррегіоналізм» означає міжнародно-економічний та міжнародно-політичний феномен, який містить в собі різноманітні процеси формування зв'язків між двома окремими регіонами. Згідно іншого визначення, інтеррегіоналізм – це сталі відносини в різних сферах взаємодії між інституціалізованими регіональними системами співробітництва.

Феномен інтеррегіоналізму полягає не лише у тісному взаємозв'язку між регіонами, але й у формуванні абсолютно нової методики їх співпраці. Зміцнення вже існуючих схем інтеррегіональних взаємодій та поява нових сприяє формуванню нового глобального світоустрою, який фактично є відображенням процесу впровадження в дію регіональних планів та ініціатив. При формуванні мегарегіональних просторів береться до уваги не лише географічний, але й культурно-цивілізаційний, історичний, гео економічний та геополітичний критерії. Проте не слід ігнорувати географічними межами. За висловлюванням Е. Харрелла «без певних географічних обмежень «регіоналізм» перетворюється у розпливчате поняття, яким складно оперувати» [3, с. 38].

Під поняттям «регіоналізм» слід розуміти процес взаємодій на міжнародній арені обмеженої кількості країн, які межують між собою географічно, та мають взаємозалежні економіки.

Деякі науковці стверджують, що політика держав щодо міжнародних відносин визначається, насамперед, внутрішньо-економічними інтересами, проте стрімке зростання взаємозалежності між країнами та процеси глобалізації створюють спільні політичні та економічні інтереси усіх держав, й саме ця єдність значною мірою стимулює посилення їх співпраці. Таким чином держави взаємодіють одна з одною з метою збільшення власних економічних вигод та зменшення втрат.

Розвиток та посилення просторового співробітництва створює усі умови для формування міжнародних коаліцій, основними суб'єктами яких виступають недержавні гравці (ТНК, мережі інститутів громадянського суспільства та інші), а, отже, механізми регіонального співробітництва, що впроваджуються, відбуваються поза контролем державних урядів [4].

В регіональній компаративістиці існуючі схеми інтеррегіональних взаємодій мають чітку типологізацію. Х. Хен'ї виділяє три форми інтеррегіоналізму (табл. 1) [5].

На сьогодні Україна приймає активну участь в різноманітних формах інтеррегіонального співробітництва:

- на бірегіональному рівні: формат ЄС – ОЧЕС (як держава – член ОЧЕС);

- на трансрегіональному рівні: запрошений гість на саміти АSEM, з перспективою прийняття України до організації;

- на рівні гібридного інтеррегіоналізму другого типу: у форматі ЄС – країни Східної Європи, на яких поширено ініціативи ЄС «Східне партнерство» та «Чорноморська синергія».

Що стосується міжрегіонального співробітництва Причорноморських регіонів України з країнами Європейського Союзу, то тут варто згадати про таку форму міжнародних відносин як інтеррегіональне співробітництво.

Інтеррегіональне співробітництво – відносно нова форма міжнародних відносин, яка передбачає інтеграцію прикордонних регіонів сусідніх країн і територій, які не мають спільного кор-

дону, до реалізації трансрегіональних програм і проектів за підтримки центральних і місцевих органів влади. Втілення в реальність такої форми співробітництва надає певні переваги при дотриманні наступних принципів:

- залучення економічно розвинених регіонів поряд з регіонами, що тільки починають розвиватись до реалізації спільних проектів;

- підвищення рівня конкурентоспроможності окремих сфер і галузей економіки регіонів-учасників на основі міжрегіональної співпраці;

- стратегічне планування міжнародного співробітництва вітчизняних регіонів відповідно до планів Європейського Союзу та одержання фінансової допомоги для реалізації спільних проектів;

- визначення конкурентних переваг регіонів та пріоритетних напрямів співпраці як основи розробки міжнародних проектів, концентрації на фінансових, матеріальних, технологічних, трудових ресурсах та їх ефективному використанні;

- зміцнення зовнішньоекономічної безпеки регіонів на основі покращення технологічної структури і підвищення рівня наукомісткості промислового виробництва в результаті реалізації міжнародних науково-дослідних проектів та обміну науково-технічними розробками між регіонами України та країн-членів ЄС.

Виокремлення поняття «інтеррегіональне співробітництво» зумовлено його відмінністю від інших форм міжрегіонального співробітництва. Формування основних напрямів інтеррегіонального співробітництва потребує врахуванням факторних переваг кожного регіону. В межах інтеррегіонального співробітництва суб'єкти дотримуються «правил», встановлених не лише національними інституціями, а й наднаціональними.

Отже, в межах моделі інтеррегіонального співробітництва існує можливість розв'язання актуальних проблем розвитку українського Причорномор'я на основі максимального використання конкурентних переваг та посилення слабких сторін регіонів за рахунок сильних сторін їх партнерів.

Таблиця 1

Типологізація інтеррегіональних взаємодій

| Назва | Опис | Учасники |
|-------------------------------------|---|--|
| Бірегіоналізм | Відносини між регіональними організаціями (угрупованнями). Мета: досягти такого рівня інституціоналізації двостороннього формату, який би дозволив підвищити ефективність реалізації спільних інтерпросторових проектів, передусім у таких сферах як: економіка, енергетика, транспорт та логістика. | ЄС – МЕРКОСУР, ЄС – АСЕАН, ЄС – ОЧЕС, МЕРКОСУР – АСЕАН |
| Транс-регіональний інтеррегіоналізм | Охоплює не лише регіони, які межують між собою географічно, а й інші частини світу. Ця форма відносин є менш регульованою, тому в ній можуть брати участь як державні так і недержавні актори міжнародних відносин. Суб'єкти трансінтеррегіональних схем взаємодії можуть представляти різноманітні системи цінностей, тобто належати до різних культурно-історичних типів, проте це жодним чином не впливає на розвиток взаємодії в рамках зазначеного просторового формату. | АSEM – FEALAC (форум співробітництва «Східна Азія – Латинська Америка») |
| Гібридний інтеррегіоналізм | Відносини між окремою державою та окремою регіональною групою; відносини між повноцінним регіональним об'єднанням та регіональною структурою, яка перебуває на етапі свого формування та має низький рівень інституціоналізації; відносини між великими державами, які представляють собою більше двох регіонів та розвиток яких регулюється великою кількістю укладених угод. | ЄС – Російська Федерація, ЄС – Китай, АСЕАН – Китай, АСЕАН – Австралія; ЄС – Африка; ЄС – країни Карибського та Тихоокеанського басейнів; IBSA – трьохстороння ініціатива, що включає в себе такі країни як Індія, Бразилія, ПАР |

Джерело: [5]

Участь України в різноманітних інтеррегіональних схемах повністю відповідає її сучасній зовнішньополітичній доктрині, яка включає в себе інтеррегіональні механізми співпраці з метою врегулювання політичної ситуації в країні, вихід із економічної та енергетичної кризи, та абсолютне припинення військових дій на сході країни.

Зовнішня стратегія України на сучасному етапі визначається її функціональними ознаками як буферної держави тому, що:

А) географічне розташування між двома геополітичними центрами, що спричиняє потребу у формуванні власної інтеррегіональної стратегії з урахуванням сучасної ситуації на міжнародній арені;

Б) на території України знаходиться значна кількість транспортних коридорів та вузлів, що вказує на функціональність у питанні використання транзитного потенціалу нашої країни сусідніми державами та геополітичними центрами;

В) Україна розміщена на перетині трьох різних культур та світів: західноєвропейського, російського та мусульманського (Автономна Республіка Крим), що обумовлює необхідність впровадження зовнішньої політики на принципах рівновіддаленості.

Ефективність реалізації зовнішньополітичної стратегії України на міждержавному, регіональному чи інтеррегіональному рівнях значною мірою залежить від того, чи дійсно Україна є самостійною під час прийняття різних політичних рішень, чи не керують нею ззовні. Версія, що Україна може бути лише частиною геополітичного сценарію певної наддержави (або кількох держав) є цілком реалістичною. За будь-яких умов влада країни повинна забезпечити захист національного суверенітету та територіальної цілісності.

Як свідчить історія, в більшості випадків зовнішня політика буферних держав ґрунтується на принципах нейтралітету та позаблоковості (наприклад, Швейцарія, Австрія, Ліхтенштейн), що надає можливість за певних умов бути посередником при розв'язанні конфліктних ситуацій між іншими країнами. Проте нейтралітет потребує належного забезпечення, а саме наявності відповідного рівня військової організації та бойового оснащення держави; наявності ядерного потенціалу як основної гарантії захисту власної незалежності та стримування загарбницьких на-

мірів сусідніх держав. Також гарантом безпеки буферної держави може виступати третя сторона (державна або група держав, які не мають географічних кордонів із буферною країною). Як правило це держава/група держав, яка є геополітичним центром певного регіону, має в своєму арсеналі ядерну зброю та займає ключову позицію в інтеррегіональних структурах та фінансових організаціях. На сьогоднішній день таким критеріям відповідають декілька держав: США, Великобританія, Франція. Однак, виникають наступні питання. Що може Україна запропонувати цим країнам взамін на гарантію своєї безпеки? Чи захочуть ці країни вступати в конфлікт із іншими геополітичними центрами заради України? Отже, українській владі слід плідно працювати для того, щоб третя сторона виступила гарантом безпеки та суверенітету України.

Висновки. Сучасна система міжнародних відносин зазнає суттєвих змін, які полягають в тому, що поряд із державно-центричним світом, виникають тенденції до створення нового – мультицентричного, який передбачає формування нових форм інтеррегіональних взаємодій: бірегіоналізму, трансрегіоналізму, гібридного інтеррегіоналізму. Теорія інтеррегіоналізму дозволяє зрозуміти явище інтерпросторової взаємодії.

Інтеррегіоналізм охоплює широке коло сфер співробітництва між різними учасниками міжнародних відносин.

Україна приймає участь у різноманітних формах інтеррегіонального співробітництва, що повністю відповідає її сучасній зовнішньополітичній доктрині, з метою врегулювання політичної ситуації в країні, вихід із економічної та енергетичної кризи, та абсолютне припинення військових дій на сході країни. Для подальшого втілення зовнішньополітичної доктрини Україні необхідно розширювати взаємодію з іншими регіонами світу.

Ефективність реалізації зовнішньої інтеррегіональної стратегії України, як буферної держави, залежить від того, чи дійсно вона є незалежною та автономною у прийнятті політико-управлінських рішень та чи буде українська влада й надалі активно підтримувати військову сферу держави. Для України на сьогоднішній день відновлення її ядерного потенціалу є запорукою збереження її незалежності, територіальної цілісності та державного суверенітету.

Список літератури:

1. Україна подала заявку на членство в АСЕМ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.capital.ua/ru/news/31534-ukraina-podala-zayavku-na-chlenstvo-v-asem> – Назва з екрану. – Дата звернення: 10.10.2014.
2. Стародуб-Підберезна Т.С. Сучасні інтеррегіональні схеми взаємодій: перспективи для України // Актуальні проблеми сучасної науки. – Матеріали XI Міжнародної наукової інтернет-конференції 21-23 жовтня 2014 року. – Київ. – 2014. – С. 83-98.
3. Hurrell A. Regionalism in Theoretical Perspective / A. Hurrell. – Published in: Regionalism in World Politics. Regional Organization and International Order / Ed. by L. Fawcett and A. Hurrell. Oxford: Oxford University Press, 1997. – 342 p. – P. 37-73.
4. Keohane R., Nye J. Power & Interdependence / Robert O. Keohane, Joseph S. Nye (4th Edition) Series: Longman Classics in Political Science Paperback: Cambridge: Publisher: Pearson. 2011. – 368 p.
5. Hänggi H. Interregionalism: empirical and theoretical perspectives / H. Hänggi. – Paper prepared for the Workshop «Dollars, Democracy and Trade: External Influence on Economic Integration in the Americas». – Los Angeles, CA. – May 18, 2000. – P. 1-14.

Смачило Т.В., Олеха Д.И.

Тернопольский национальный экономический университет

ИНТЕРРЕГИОНАЛЬНИ СХЕМИ СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ВЗАИМОДЕЙСТВИЙ: ПЕРСПЕКТИВЫ УЧАСТИЯ УКРАИНЫ

Аннотация

Исследованы существующие формы интеррегиональных взаимодействий: бирегионализм, трансрегиональный интеррегионализм, гибридный интеррегионализм. Исследованы формы участия Украины в различных интеррегиональных схемах сотрудничества. Определены функциональные и структурные характеристики внешней интеррегиональной стратегии и политики Украины как буферного государства и выяснено от каких факторов зависит эффективность ее реализации.

Ключевые слова: интеррегиональные схемы взаимодействий, интеррегионализм, гибридный интеррегионализм, бирегионализм, трансрегиональный интеррегионализм, буферное государство, внешняя интеррегиональная стратегия.

Smachylo T.V., Oleha D.I.

Ternopil National Economic University

INTER-REGIONAL SCHEMES OF MODERN INTERNATIONAL INTERACTIONS: PROSPECTS OF UKRAINE'S PARTICIPATION

Summary

The existing forms inter-regional interactions: bi-regionalism, transregional inter-regionalism, hybrid inter-regionalism. Investigated forms of Ukraine's participation in various inter-regional cooperation schemes. Functional and structural characteristics of foreign inter-regional strategy and Ukraine as a buffer state and found some factors depend on the effectiveness of its implementation.

Keywords: inter-regional schemes of interaction, inter-regionalism, hybrid inter-regionalism, bi-regionalism, transregional inter-regionalism, buffer state, external inter-regional strategy.